

OPEN ERFGOED

Inspiratienota / 5.07.2016

INHOUD

1	Inleiding	3
2	Wettelijk kader.....	3
3	Criteria.....	4
4	Nuttige links.....	13
5	Veelgestelde vragen.....	14
6	Contactgegevens	17
7	Controlelijst	18

1 INLEIDING

Om erkend te worden als open erfgoed moet een beschermd onroerend goed volgens het [Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014](#) voldoen aan een aantal criteria. Het kan zowel een beschermd monument, cultuurhistorisch landschap als archeologische site zijn. Erfgoed dat reeds erkend is onder de oude restauratiepremieregulering als een open monumentenvereniging, behoudt de oude erkenning nog tot 10 jaar na de kennisgeving hiervan.

Het open erfgoed is een **exclusief kwaliteitslabel**, meer dus dan enkel een manier om een verhoogde erfgoedpremie te bekomen. Met het label wil het agentschap Onroerend Erfgoed exemplarische en bijzondere openstellingen van beschermd erfgoed in de kijker plaatsen. Ook ander erfgoed dat ontsloten is volgens de criteria, maar omwille van financiële redenen (en de verhoogde erfgoedpremie) het kwaliteitslabel niet nodig heeft, willen we erkend zien als open erfgoed. Het agentschap en Herita zullen het erfgoed dat erkend wordt als open erfgoed actief mee in de kijker plaatsen in hun communicatie.

De openstelling van het erfgoed moet aan **alle criteria** uit het Onroerenderfgoedbesluit voldoen. In deze nota overlopen we de criteria uit het besluit en de omschrijving ervan in het verslag aan de Vlaamse Regering. We verduidelijken de achterliggende ambitie van elk criterium met aanvullende informatie en inspirerende voorbeelden. Deze voorbeelden zijn enkel illustratief voor het betrokken criterium, en dus niet noodzakelijk voorbeelden van erkend open erfgoed.

Deze nota is een dynamisch document dat in de komende periode, aan de hand van de ingediende dossiers, verder zal groeien met bijkomende verduidelijking van de criteria en extra voorbeelden. We volgen ook op of het gewenste ambitieniveau gehaald wordt. Zo nodig zal een aanpassing van de regelgeving voorgesteld worden.

2 WETTELIJK KADER

[Artikel 2, 20°](#) van het Onroerenderfgoedbesluit geeft een definitie voor **open erfgoed**. Open erfgoed is *“een beschermd onroerend goed, een erfgoedlandschap, of een deel ervan dat een opzichzelfstaand geheel vormt, dat op een exemplarische wijze en op regelmatige basis opengesteld wordt met het doel het grote publiek op een actieve en sprekende manier inzicht te geven in de erfgoedwaarde van het goed, waarbij het integraal benaderd wordt, en waarvan de erkenning vermeld is in de beslissing waarbij het beheersplan werd goedgekeurd.”*

In het verslag aan de Vlaamse Regering staat over de **erkenning** tot open erfgoed vermeld: *“De erkenning als open erfgoed, is een gunst die slechts bij uitzondering wordt toegestaan, en die is verbonden aan strakke voorwaarden, mede omschreven in [artikel 8.4.1](#) en [artikel 8.4.2](#) van dit besluit. Het uitgangspunt bij open erfgoed is dat gepoogd wordt de bezoeker inzicht te verlenen in de (historische) rol of betekening van het erfgoed, bijvoorbeeld via gegidste rondleidingen, infoborden, interactieve toepassingen, insceneringen, enz. Voor werkend erfgoed – d.w.z. beschermde onroerende goederen waar een (semi-)industriële activiteit of een productieproces wordt uitgevoerd, of beschermde actieve machines of toestellen met inbegrip van (toren)uurwerken en instrumenten die op actieve basis bespeeld worden – valt te verwachten dat minstens de werking wordt gedemonstreerd. Een premienemer richt zich bij de erfgoedontsluiting tot alle lagen van de bevolking (jong en oud). Er mag daarbij opbrengst gegenereerd worden, maar deze moet geïnvesteerd worden in het beheer of de publieksgerichte erfgoedontsluiting van het goed.”*

Als beheerder neem je steeds de **erfgoedwaarden** die als grondslag dienden om de site te beschermen, **als uitgangspunt** om het ontsluitingsverhaal over jouw site rond op te bouwen. In het beheersplan worden deze erfgoedwaarden beschreven.

De erkenning als open erfgoed is een label van beperkte duur. Vanaf de goedkeuring van het beheersplan geldt de erkenning als open erfgoed gedurende de looptijd van het beheersplan, met name 20 jaar. Deze volledige periode hoort het open erfgoed aan de voorwaarden te voldoen. De verplichting wordt verlengd tot 10 jaar na de laatste premietoekenning.

Gedurende die periode kan je:

- een verhoogde erfgoedpremie van 80% aanvragen voor beheersmaatregelen, werkzaamheden of diensten die noodzakelijk zijn voor het behoud of de herwaardering van erfgoedkenmerken en –elementen van het beschermd goed;
- een premie van 20% aanvragen voor ontsluitingswerken gericht op een verbeterde inhoudelijke of fysieke ontsluiting van het beschermd goed.

3 CRITERIA

Het erkend open erfgoed hoeft niet noodzakelijk een museum te zijn, maar er worden wel gelijkaardige methodieken en technieken gebruikt voor ontsluiting en publiekswerking. Het ontsluiten van onroerend erfgoed gaat enerzijds over het overbrengen en duiden van de erfgoedwaarden van het goed, maar anderzijds ook over de wijze waarop het publiek dit ervaart, beleeft. Het open erfgoed van de toekomst is opiniërend en stimuleert zelfstandig denken. Het is er om te verwonderen en om ter discussie te stellen.

Als beheerder van het erfgoed stel je daarom een profiel op over het gewenste beheer en het doelgroepenbeleid. De gebruiker staat hierbij centraal: je vertrekt vanuit zijn of haar ervaringen voor, tijdens en na het bezoek. Je volgt ook op of de gewenste effecten behaald worden.

Je denkt na over alle mogelijke aspecten die van belang kunnen zijn voor de bezoeker:

- een klantgerichte communicatie: hoe komt de bezoeker te weten dat je onroerend erfgoed open en toegankelijk is?
- een gepast en duidelijk onthaal: denk hierbij aan de bereikbaarheid via openbaar vervoer, eventueel een (overdekte) fietsenstalling, een parking. Is er nood aan een onthaal met informatie over de eventuele toegangsprijs, mogelijke wandelroutes?
- klantgericht en vriendelijk personeel: werk je met vrijwilligers? Is meertaligheid een must?
- zorg voor informatieoverdracht op maat van je doelgroepen: via gidsen, informatiedragers, audiogidsen, infofolders, filmpjes of andere (media)toepassingen.
- denk na over het ideale bezoekerstraject: is er een vastgelegd parcours? Zijn er verschillende ingangen en nooduitgangen voorzien?
- praktische ingrepen: is er nood aan sanitair, een shop of een cafetaria en zijn deze verzoenbaar met de erfgoedwaarden? Of zijn er andere gelegenheden in de buurt die dit kunnen opvangen?

1 Het goed wordt op een (inter)actieve en sprekende manier ontsloten

Uit het verslag aan de Vlaamse Regering:

“het doel van open erfgoed is bezoekers op een aantrekkelijke en actieve manier meenemen in het verhaal van de site en aanspreken”

Een open erfgoed nodigt de bezoeker uit om actief het onroerend erfgoed te verkennen. Dit gaat verder dan de gebruikelijke inspanningen om bezoekers op te vangen en te begeleiden. Een open erfgoed wordt gekenmerkt door een doorgedreven openstelling, die de bezoeker persoonlijk betreft bij het verhaal van het erfgoed.

Met 'interactief' bedoelen we niet dat je resoluut voor een digitale ontsluiting moet kiezen, maar dat de bezoeker zelf kan bepalen hoeveel (of hoe weinig) informatie hij of zij wil opnemen. Je biedt de informatie over het erfgoed op een stimulerende manier aan, bijvoorbeeld door gedreven gidsen, goed ontworpen informatiedragers en/of folders op maat.

Infopanelen alleen zijn niet interactief genoeg. Ze geven wel informatie, maar onvoldoende beleving. Op informatiedragers moeten de hoofdlijnen gemakkelijk en snel uit de tekst te halen zijn, zodat ieder ze naar zijn of haar interessenniveau kan raadplegen. Een gedreven gids of een goede audiogids zal meer bijdragen tot de beleving dan statische informatiedragers. Een gids kan inspelen op de achtergrond en interesse van het publiek en op die manier meer aangepaste informatie meegeven dan wat er op de informatiedragers staat. Via denk- of zoekopdrachten kan het actievere en jonge publiek getriggerd worden om zelf op zoek te gaan naar de juiste informatie.

Het uiteindelijke doel is de bezoekers op een kwalitatieve en actieve manier te betrekken, om ze het onroerend erfgoed te laten ontdekken en beleven. Deze ontsluiting kan, maar hoeft niet noodzakelijk digitaal te zijn. Hou er rekening mee dat defecte of verouderde interactieve schermen een domper op de publiekservaring zijn. Een digitale ontsluiting via een website, QR-codes en apps (bijvoorbeeld de *Erfgoed App of Walls and Gardens*) kan anderzijds het publiek verleiden tot een bezoek of van hen aanvullende info voorzien.

Is het open erfgoed industrieel erfgoed, dan moet je de werking ervan kunnen demonstreren en - als het kan - de machines zoveel mogelijk in werking tonen. Zo kan de bezoeker het industrieel erfgoed beter begrijpen en beleven. Uiteraard is de veiligheid van de bezoekers belangrijk.

Bij de erkenning als open erfgoed primeren de sites met werkend industrieel erfgoed op gelijkaardige niet werkende sites. Zo zal een niet draaiende molen niet erkend worden als open erfgoed omdat er voldoende actief ontsloten molens bestaan.

Ook tijdens restauratiewerken voorzie je een aangepaste vorm van openstelling en ontsluiting. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van werfbezoeken, info-overdrachtsmomenten, bijkomende infopanelen, leerplaatsen voor jongeren, een digitaal logboek of blogverhalen over de restauratie, ...

In het open erfgoed kunnen commerciële activiteiten plaatsvinden, maar die activiteiten moeten voldoende linken hebben met het onroerend erfgoed. Louter evenementen of optredens organiseren, is dus niet voldoende. Horeca kan op een site die open erfgoed is, maar mag niet de hoofddoelstelling zijn.

Zo volstaat het niet om een als monument beschermd café uit te baten, een filmvertoning te organiseren in een beschermd bioscoop of toneelvoorstellingen te geven in een beschermd theater. Een kasteel dat voornamelijk gebruikt wordt voor feesten, is onvoldoende ontsloten om als open erfgoed te worden erkend. Het eigenlijke erfgoed wordt hier niet voldoende naar bezoekers toe ontsloten, maar louter als 'unieke' locatie aangeboden. Bij commercieel gebruik zoals een hotel, B&B, restaurant, winkel of evenementenruimte wordt er niet gefocust op het onroerend erfgoed. Dit geldt even goed voor niet commerciële functies zoals een gemeentehuis met louter administratieve diensten, scholen, kerken, een jeugdheim, ... Ook hier draait de openstelling niet rond het onroerend erfgoed. Ook een museum in een beschermd gebouw waarbij het onroerend erfgoed zelf niet het uitgangspunt is, beschouwen we niet als een erfgoedgerichte ontsluiting. Een museum over een schilder in een voormalig industrieel pand is dus geen open erfgoed.

Inspirerende voorbeelden:

✓ Brug van Vroenhoven in Riemst

In het belevingscentrum wordt naast het verhaal over het kanaal en de binnenvaart, ook het verhaal over de oorlog verteld. De beschermd bunker speelt hier een grote rol in. Het verhaal spreekt verschillende leeftijdsgroepen aan. Je kunt zelf bepalen hoeveel informatie je wil opnemen.

www.debrugvanvroenhoven.be

✓ Fort Liefkenshoek in Beveren

In het belevingscentrum kunnen jongeren tot 14 jaar, maar ook hun ouders en grootouders, zelf op ontdekking gaan. Ze maken op een speelse manier kennis met de geschiedenis van het fort en de verhalen van de bewoners. Verschillende spelletjes en doe-opdrachten dompelen de bezoekers onder in het unieke verhaal dat dit fort te vertellen heeft. Om de opdrachten te vervullen, moeten bezoekers zich eerst aanmelden met een persoonlijke QR-code die ze aan de ingang kregen. Om een spel te spelen, hou je deze code telkens voor de bijhorende scanner.

www.fortliefkenshoek.be

✓ Kasteel d’Ursel in Bornem

Op het domein worden regelmatig rondleidingen, tentoonstellingen en andere activiteiten georganiseerd. De beleving van het erfgoed vindt zijn hoogtepunt in de tweejaarlijkse Kasteelfeesten. Tijdens de feesten staat telkens een ander, historisch thema rond de familie d’Ursel centraal. De activiteiten (muziek- en dansvoorstellingen, danslessen, de uitbeelding van ambachten, ...) zijn geïnspireerd op het adellijke leven in het kasteel in de 18de-19de eeuw.

www.kasteeldursel.be

✓ Mastenbos in Kapellen

Tijdens een wandeling op, over en in de bunkers en loopgraven beleef je het erfgoed aan den lijve. Via overzichtelijke infopanelen met historisch fotomateriaal krijg je onderweg extra informatie. Wil je nog meer informatie, dan is er ook een publicatie beschikbaar. De loopgraven zijn gelegen in een domein met hoge natuurwaarden. Het beheer van de loopgraven, aarden monumenten, vraagt een continue afstemming tussen de natuurbeheerders en erfgoedzorgers.

www.natuurenbos.be/mastenbos

2 De openstelling geeft de bezoeker inzicht in de erfgoedwaarden, -kenmerken en -elementen van het goed in hun maatschappelijke context

Uit het verslag aan de Vlaamse Regering:
“de openstelling toont het goed op een integrale manier en toont de erfgoedlocatie in haar geheel om zo het verhaal van de site te vertellen”

De openstelling van het open erfgoed brengt actief het verhaal van de aanwezige erfgoedwaarden. Door enkel de ingang deur van een kerk open te stellen, geef je nog geen erfgoedduiding. Dat doe je wel door bezoekers inzicht te geven in de erfgoedwaarden die aan de basis liggen van de bescherming.

Je geeft bovendien niet louter informatie, je kadert de informatie ook door:

- het erfgoed binnen haar historische maatschappelijke context te plaatsen. Bijvoorbeeld de evolutie van de rol van een kerk binnen een gemeenschap of van een molen binnen het maatschappelijk weefsel.
- en/of
- het erfgoed te situeren in het erfgoedlandschap. Bijvoorbeeld een unieke collectie op Vlaamse of wereldschaal of erfgoed dat qua typologie exemplarisch is voor 19de-eeuwse brouwerijen.

leeftijdsgroepen (van kleuter tot jongeren). De site is bovendien volledig rolstoeltoegankelijk en men biedt een rondleiding in braille aan.

www.deoudekaasmakerij.be

4 De openstelling is exemplarisch voor Vlaanderen of een ruimer gebied op de volgende vlakken:

Voor dit onderdeel lever je een globaal vergelijkend onderzoek aan. Je hoeft niet aan te tonen dat je erfgoed tot de top van het Vlaamse erfgoed behoort, maar wel dat jouw ontsluitingswijze uniek is in Vlaanderen en dus als voorbeeld kan dienen voor anderen. Je maakt een vergelijking met binnenlandse en buitenlandse gelijkaardige voorbeelden, afhankelijk van de aard van jouw open erfgoed. Het domein van Bokrijk vergelijk je bijvoorbeeld met gelijkaardige buitenlandse openluchtmusea. Wil je echter een watermolen laten erkennen als open erfgoed, dan toon je aan waarom de ontsluiting van jouw molen exemplarisch is voor de watermolens in Vlaanderen of een afgebakend gebied.

a) De ontsluiting van de erfgoedwaarden van het goed

Je toont de representativiteit van het onroerend erfgoed aan. Welke erfgoedwaarden wil je ontsluiten? Hou ook je netwerk in het achterhoofd.

Bij de openstelling van een museaal begijnhuisje toon je aan hoe het ontsluitingsverhaal van het concrete begijnhof(huisje) complementair is aan andere begijnhoven, want niet elk begijnhof kan op dezelfde exemplarische wijze worden getoond.

Inspirerend voorbeeld:

✓ Begijnhof van Kortrijk

In het goed uitgebouwd bezoekerscentrum met multimedia-toestellen, word je verrassend dynamisch en interactief door de vele eeuwen geschiedenis geloodst en ondergedompeld in de bewogen jaren waarin het Begijnhof vele malen verwoest werd. Drie grootjuffrouwen met karakter, Marie Van den Brande (15de eeuw), Barbara Bonte (17de eeuw) en Clementia Hiers (19de eeuw), nemen je mee op sleeptouw. De bezoeker komt er achter hoe hun dagelijks leven er uit zag, ziet het Begijnhof evolveren en kan de Begijnhofschaten bewonderen.

www.kortrijk.be/begijnhof

b) Het gebruik van innovatieve ontsluitingstechnieken

*Uit het verslag aan de Vlaamse Regering:
"het moet gaan om technieken gericht op de ontsluiting van de site"*

Som de verschillende ontsluitingstechnieken op en differentieer ze per doelgroep. Het is erg belangrijk om aan elke doelgroep een aangepaste beleving aan te bieden. Maak bijvoorbeeld een matrix aan van de technieken en communicatiekanalen die je per doelgroep gebruikt.

Enkele voorbeelden:

- de inschakeling van digitale technieken (video, qr-codes, interactieve schermen, ...);
- storytelling over het erfgoed via panelen, interactieve schermen, gidsen of educatieve pakketten;
- inspelen op alle mogelijke zintuigen: zien, voelen, horen, ruiken, smaak en emotie;
- de beleving op de site zelf uitbreiden met een online verhaal (website, sociale media, erfgoedapp, ...);

- activiteiten, opdrachten, pakketten, spelletjes, ... uitwerken met educatieve en pedagogische methodieken (betrek zo nodig een leerkracht bij de uitwerking of test dit uit met een klas);
- re-enactment, demonstraties, opvoeringen, ... kunnen het verhaal visualiseren en zo toegankelijker maken voor bepaalde doelgroepen;
- de organisatie van uitstappen naar erfgoedsites die relevant zijn voor het begrip van de eigen site;
- de organisatie van lezingen over het erfgoed;
- het uitgeven van (zo nodig zelfs meertalige) publicaties die het eigen erfgoed breder kaderen binnen hun maatschappelijke context;
- ...

De ontsluitingstechnieken die je gebruikt, hoeven niet noodzakelijk digitaal te zijn om exemplarisch te zijn. Het gebruik van digitale technieken vraagt wel meer aandacht voor onderhoud en herstel, bijvoorbeeld van defecte interactieve schermen. Maar ook andere (meer klassieke) informatiedragers moet je onderhouden en tijdig vernieuwen.

De focus mag niet liggen op het gebruik van zo veel mogelijk of de allernieuwste technieken, maar op het laten spreken van het onroerend erfgoed. Als de techniek daar niet of nauwelijks tot bijdraagt, is het geen goede techniek.

Inspirerende voorbeelden:

✓ De Verdieping op de mijnsite van Heusden-Zolder

Een deel van het vroegere machinepark bleef bewaard, werd gerestaureerd en is ingeschakeld in een toeristische erfgoedwandeling. Een inleidende film duidt de ontwikkeling van de mijn en plaatst de site binnen haar context. Via interviews met voormalige werknemers leer je tijdens het parcours over het werken in en leven rond de mijn. Ook kan je de kracht van perslucht ondervinden door zelf, handmatig, lucht te persen.

<http://toerisme.heusden-zolder.be/product.aspx?id=4488>

✓ Brouwerij De Snoek in Alveringem

De museum-brouwerij wordt door vrijwilligers ontsloten. Ze geven regelmatig publicaties uit en organiseren lezingen over het brouwerij-erfgoed. Dankzij deze publicaties en lezingen wordt de site De Snoek breder gekaderd en is de brouwerij een onthaalpoort voor een verdere verkenning van het Belgische biererfgoed.

www.desnoek.be

c) Het beheer van de site

Het gaat zowel over het eigenlijke beheer (de instandhouding en het regelmatig onderhoud van het erfgoed, de eigendomsstructuur, ...) als over het management (een raad van bestuur, medewerkers in loondienst, het werken met vrijwilligers, ...) en de openstelling van je site (gidsenwerking, communicatie, ...).

De openstelling is (één van) de hoofddoelstelling(en) van het beheer van de site. Het exemplarisch zijn op het vlak van beheer, is afhankelijk van de site en kan op verschillende manieren worden ingevuld:

- het verzoenen van verschillende beleidsdomeinen (bijvoorbeeld natuur en erfgoed);
- een goede vrijwilligerswerking;
- het beheer volgens oude technieken (bijvoorbeeld graasbeheer voor heideherstel door schapen in plaats van maaien, trekpaarden inzetten bij houtkap in plaats van gemotoriseerde voertuigen);

uitgenodigd om opnieuw op bezoek te komen. Op diverse manieren promoot men het domein. Bijvoorbeeld wie trouwfoto's en communiefoto's wil maken in Bokrijk, krijgt gratis toegang, ook de fotograaf.

www.bokrijk.be

✓ Brouwerij De Snoek in Alveringem

De museum-brouwerij werkt intensief samen met de gemeentelijke toeristische dienst. Ze bieden verschillende museumbezoeken en arrangementen aan, gecombineerd met een degustatie en/of bezoek aan erfgoed in de omgeving.

www.desnoek.be

5 Het goed wordt gedurende een periode van tien jaar minstens vijftig dagen en driehonderd uur per jaar opengesteld. Die periode begint te lopen de dag na ontvangst van het verzoek tot uitbetaling van het saldo van de erfgoedpremie die op grond van de erkenning als open erfgoed is toegekend. In de beslissing waarbij het beheersplan wordt goedgekeurd, kunnen afwijkende openstellingsperiodes worden opgenomen

Uit het verslag aan de Vlaamse Regering:

“afwijkende openstellingsperiodes kunnen rekening houden met de context (type erfgoed, onmogelijkheid om de veiligheid van de bezoeker gedurende langere periodes te verzekeren, ...)”

De openstelling moet jaarlijks gedurende 300 uren verzekerd zijn en dit verspreid over minstens 50 dagen. Hoogst uitzonderlijk kan hiervan afgeweken worden: dit zal het agentschap dossier per dossier evalueren en is enkel mogelijk als het open erfgoed overtuigend voldoet aan alle andere criteria.

6 Het goed is, in de mate dat de verplichtingen van de bescherming dat toelaten, integraal toegankelijk voor bezoekers. Daarvoor moet een advies over de toegankelijkheid gevraagd worden aan de instantie die erkend is door de Vlaamse Regering

Uit het verslag aan de Vlaamse Regering:

“met het begrip ‘integraal toegankelijk’ wordt niet enkel verwezen naar het toegankelijk maken van infrastructuur voor personen met een (fysieke) beperking. Het gaat over het streven naar een inclusieve samenleving waarbij zoveel mogelijk infrastructuur, vooral de publieke infrastructuur, voor iedereen toegankelijk wordt gemaakt, ook bv. voor ouderen en gezinnen met kindwagens. De lat wordt hierbij hoog gelegd, want het zijn diegenen met de grootste toegankelijkheidsbehoefte die de norm bepalen. In vele gevallen zijn het de personen met een motorische beperking, en zeker de rolstoelgebruikers, die ruimtelijk gezien de hoogste eisen stellen aan de fysieke omgeving. Hiervoor moet een advies inzake toegankelijkheid gevraagd worden aan de door de Vlaamse Regering erkende instantie. Vanzelfsprekend gebeurt het streven naar integrale toegankelijkheid steeds met respect voor en behoud van de erfgoedwaarden die aan de basis liggen van de bescherming”

In de aanvraag tot open erfgoed toon je aan dat je een advies hebt ontvangen van [Inter](#), de erkende partner van Gelijke Kansen Vlaanderen om het Vlaamse toegankelijkheidsbeleid uit te voeren. Ofwel is het onroerend erfgoed toegankelijk conform het advies van Inter, ofwel moet je aantonen dat je alle inspanningen hebt gedaan om voor diegenen waarvoor de site niet vlot toegankelijk is, ook een beleving te voorzien. In het tweede geval ga je met Inter in onderhandeling over mogelijke alternatieven. Daarbij is het essentieel dat de betrokkenheid van Inter zich niet beperkt tot een advies bij het opstellen van het beheersplan. Ook bij de toekomstige premiedossiers betrek je Inter bij de uitwerking, omdat toegankelijkheid steeds een uitgangspunt moet zijn.

//

Inspirerend voorbeeld:

✓ De havenkranen in Antwerpen

De hefkransen zelf kunnen onmogelijk toegankelijk gemaakt worden voor rolstoelgebruikers. Daarom plaatste men camera's in de kranen gelinkt aan tv-schermen in het bezoekerscentrum, zodat wie niet naar boven kan of wil, ook de ervaring beleeft die men heeft als men naar boven klimt. Ook een goed alternatief voor mensen met hoogtevrees, ouders met buggy's of kleine kinderen.

www.havenkranen.be

7 De openstelling mag niet leiden tot verlies of beschadiging van erfgoedwaarden. Als dat nodig is, wordt er in flankerende maatregelen voorzien om dat risico te vermijden of te beperken, of om de negatieve gevolgen teniet te doen

In de aanvraag tot open erfgoed moet je dit voldoende toelichten. Louter vermelden dat je maatregelen zal voorzien om het onroerend erfgoed niet te beschadigen, is onvoldoende. Je beschrijft welke effecten je door de openstelling verwacht en hoe je dit wil vermijden of verhelpen. Je kan werken met beschermerschoentjes voor het betreden van een waardevol parket (bijvoorbeeld in de Notelaer in Bornem) en met schermen, afzetpalen of spiegels om moeilijk toegankelijke ruimtes te tonen. Een fragiel natuurgebied maak je beter niet volledig toegankelijk, maar voorzie dan afgebakende (knuppel)paden om de bezoekerscirculatie te controleren.

Mogelijk voorzie je een parking, sanitair, vestiaire, ... voor je bezoekers. De mogelijke impact hiervan moet je op voorhand inschatten. Je kan een (bus)parking zodanig inplanten dat deze minder stoort of opvalt door bijvoorbeeld geen asfalt te gebruiken of door bomen in te planten.

Inspirerende voorbeelden:

✓ Herkenrodesite

De bezoekersparking is ingeplant naast een dreef richting de abdij en wordt volledig aan het zicht onttrokken door hoogstambomen. Ook de parking zelf is groen ingekleed. Zo heeft de hoge bezoekersdruk van de Herkenrodesite toch slechts een beperkte visuele impact op de abdij zelf.

www.abdijsiteherkenrode.be

✓ Abdij van Tongerlo

In het verleden parkeerden bezoekers in de 17de-eeuwse lindendreef. Deze unieke dreef heeft echter een hoge wetenschappelijke en cultuurhistorische waarde. Daarom heeft men beslist om naast de dreef een nieuwe parking aan te leggen. Zo worden auto's niet alleen uit de dreef geweerd, maar is ook het binnenplein autoluw geworden. De parking wordt gescheiden van de dreef door een gracht en is ingekleed met beplanting.

www.tongerlo.org

8 Het goed maakt deel uit van een netwerk dat specifiek gericht is op erfgoedontsluiting

*Uit het verslag aan de Vlaamse Regering:
"hierbij kan worden gedacht aan onder meer de diverse molenverenigingen, de stichting Open Kerken, het netwerk rond open monumenten van Herita"*

Het is niet voldoende om louter de kennispartners te vermelden waarmee je als beheerder samenwerkt. Er moet een duidelijke inhoudelijke link zijn met de overige leden van je netwerk over erfgoedontsluiting. Deze band kan berusten op eenzelfde typologie (bijvoorbeeld een netwerk van watermolens, brouwerijen, schildersateliers, schrijverswoningen, forten of begijnhoven). Maar er kan ook een band zijn via een historische of een geografische connectie (bijvoorbeeld een kasteel of abdij met de bijhorende landerijen, brouwerij, molen, ... of de verschillende vestigingen van eenzelfde organisatie). Je kan de ontsluiting ook communiceren via een netwerk zoals het netwerk 'open monumenten' van Herita.

Het netwerk moet een meerwaarde betekenen voor je open erfgoed. De bezoeker moet tijdens zijn of haar beleving van het onroerend erfgoed in aanraking komen met dit netwerk en gestimuleerd worden om de overige erfgoedsites binnen dit netwerk te bezoeken. Andere sites binnen het netwerk hoeven niet noodzakelijk zelf erkend te zijn als open erfgoed. Het kan ook gaan over een lokaal netwerk, met bijvoorbeeld lokale (stads)musea of ander toegankelijk onroerend erfgoed. De netwerk-leden brengen wel een samenhangend inhoudelijk verhaal.

Inspirerende voorbeelden:

✓ Fort Liefkenshoek in Beveren en het Red Star Line Museum in Antwerpen
Passagiers uit heel Europa die als emigrant met de Red Star Line uit Antwerpen naar New York wilden vertrekken maar een besmettelijke ziekte hadden, werden verplicht in het fort ondergebracht tot hun genezing. In het fort gaat men hier dieper op in en wordt verwezen naar het Red Star Line Museum.
www.fortliefkenshoek.be en www.redstarline.be

✓ Rupelstreek
Via een gezamenlijke aanpak wordt het erfgoed tesamen onder de aandacht gebracht: het natuurgebied Walenhoek (restant van de vroegere kleiputten), wandelpaden en fietspaden die het natuurgebied linken met het Ecomuseum en Bezoekerscentrum Rupelstreek, het steenbakkerijmuseum 't Geleeg, het museum Rupelklei, het Nautisch Bezoekerscentrum en het tegelmuseum in de Sint-Bernardusabdij. Toerisme Rupelstreek promoot het geheel aan potentiële bezoekers.
www.toerismerupelstreek.be

✓ Drongengoedbos en –hoeve in het Meetjesland
Het Drongengoedbos en de Drongengoedhoeve maken deel uit van het landschapspark Drongengoed. Het landschapspark is een gebied met hoge landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische kwaliteiten, die samen het gebied een sterke identiteit geven. In de Drongengoedhoeve wordt het verhaal gebracht van de voormalige abdijhoeve van de Norbertijnen van Drongen. In dit streekbezoekerscentrum en landschapsinformatiecentrum ervaart de bezoeker niet alleen het verhaal van de Norbertijnen en de evolutie van het Drongengoedbos, maar wordt hij of zij ook gestimuleerd om de andere erfgoedelementen in de omgeving te bezoeken.
<https://www.natuurenbos.be/drongengoed>

4 NUTTIGE LINKS

Ben je nog op zoek naar tips en voorbeelden, dan zijn deze links misschien interessant.

De *Inspiratiegids Toeristische Erfgoedontwikkeling*, een publicatie van Toerisme Vlaanderen en het agentschap Onroerend Erfgoed, bevat ettelijke tips over waar op te letten bij onroerend erfgoed en

toerisme. Je kunt de gids downloaden via de website van Toerisme Vlaanderen.
www.toerismevlaanderen.be/publicaties/inspiratiegids-toeristische-erfgoed-ontwikkeling

Op de website van Inter, de erkende partner van Gelijke Kansen Vlaanderen om het Vlaamse toegankelijkheidsbeleid uit te voeren, vind je meer informatie en doorverwijzingen over de thematiek van toegankelijkheid en openbare gebouwen, erfgoedsites en toeristische plaatsen.
<http://www.inter.vlaanderen/>

Op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed lees je meer over toegankelijkheid van opengestelde erfgoedsites, met enkele inspirerende praktijkvoorbeelden.
<https://www.onroerenderfgoed.be/nl/actueel/projecten/toegankelijkheid>

De publicatie *'t Zit in de familie. Cultureel erfgoed vanuit gezinsperspectief* van het steunpunt FARO bevat enkele aandachtspunten en praktische tips voor erfgoedsites die zich willen richten tot gezinnen met kinderen. Je kunt de publicatie downloaden via de website van FARO.
<http://www.faronet.be/e-documenten/t-zit-in-de-familie-cultureel-erfgoed-vanuit-gezinsperspectief>

In het verslag van de studiedag *Praatjes bij plaatjes* van het steunpunt FARO vind je enkele nuttige tips voor het opmaken van teksten voor infodragers in musea en tentoonstellingen, tips die ook gebruikt kunnen worden voor de inrichting en ontsluiting van erfgoedsites. Je kunt het verslag downloaden via de website van FARO.
<http://www.faronet.be/dossier/erfgoed-en-communicatie>

5 VEELGESTELDE VRAGEN

1 Moet het open erfgoed al open staan op het moment van de erkenningsaanvraag?

Het agentschap Onroerend Erfgoed volgt hier de strikte interpretatie van de regelgeving. Per onderscheiden erfgoedobject moet op het moment van de goedkeuring van het beheersplan **minstens de helft** reeds ontsloten zijn volgens de criteria.

Wanneer (een deel van) de site hier nog niet aan voldoet, kan je na de restauratie en verhoogde ontsluiting, wel een aanpassing van het beheersplan vragen en de vermelde ontsluiting laten wijzigen. Uit je aanvraag tot wijziging van het beheersplan moet duidelijk blijken wat er al effectief werd gerealiseerd van de openstelling, en wat nog niet.

Wanneer het agentschap in de toekomst een evaluatie van het Onroerenderfgoedbesluit zal uitvoeren, bekijken we of deze drempel van 'minstens de helft' al dan niet te hoog ligt. Als de drempel te hoog zou liggen en we daardoor goede potentiële projecten blokkeren, zal het agentschap een aanpassing voorstellen via een wijziging van het Onroerenderfgoedbesluit.

2 Hoe wordt het open erfgoed afgebakend?

De erkenning als open erfgoed gebeurt binnen de goedkeuringsprocedure van het beheersplan. In principe wordt de site of het gebied waarvoor het beheersplan wordt opgesteld, beschouwd als een opzichzelfstaand geheel.

Als het deel dat in aanmerking komt voor open erfgoed beperkter is dan het geheel waarvoor het beheersplan wordt opgesteld, dan motiveer je dat en duid je op het bijgevoegd kadasterplan aan op welk opzichzelfstaand geheel het open erfgoed betrekking heeft.

Algemeen:

- Uit in Vlaanderen: <https://www.uitinvlaanderen.be/>
- Advertenties in lokale kranten en De Zondag
- De website van Toegankelijk Vlaanderen: <http://toevla.vlaanderen.be/publiek/nl/register/start>

Meer netwerkgericht:

- Het netwerk open monumenten van Herita: Herita ontwikkelt momenteel een interactieve website over open monumenten, waar bezoekers ook reacties op kunnen plaatsen na hun bezoek aan een opengesteld erfgoed. Het door de Vlaamse overheid erkende 'open erfgoed' zal hier een speciale vermelding krijgen.
- Er zijn ook thematische sites over erfgoed die interessant kunnen zijn: zoals www.levendemolens.be, www.molenecho.org en www.openkerken.be.

Ook het agentschap Onroerend Erfgoed zal de informatie over het erkende open erfgoed en de bijhorende beheersplannen ontsluiten:

- via het geoportaal van het agentschap: <https://www.geo.onroenderfgoed.be/>
- via de publieke databank van de beheersplannen: <https://plannen.onroenderfgoed.be/>

Het agentschap zal op www.onroenderfgoed.be regelmatig ter inspiratie een blogartikel over een specifiek open erfgoed online plaatsen.

5 Hoe gebeurt de opvolging van het open erfgoed?

Wanneer het erfgoed na de erkenning niet blijft voldoen aan de voorwaarden en het open erfgoed niet ontsloten blijft gedurende 10 jaar na de oplevering van de werken, zal het agentschap een gedeelte van de toegekende premie terugvorderen.

Daarom stel je in het beheersplan een haalbare en controleerbare manier voor van opvolging van de openstelling. Driejaarlijks bezorg je het agentschap Onroerend Erfgoed een rapportering over het beheer en de openstelling. Die rapportering bevat bijvoorbeeld een beschrijving van de georganiseerde activiteiten, een verslag met vermelding van de bereikte bezoekersaantallen uitgesplitst per bezoekersdoelgroep, de termijn en duur van de openstelling en een globale bezoekersevaluatie. Na een restauratie kan de wijze van rapportering aangepast worden.

De rapporteringswijze neem je ook op in het beheersplan. Wanneer het agentschap aandachtspunten formuleert op de rapportering, dan moet je deze binnen het jaar aanpakken. Doe je dit niet, dan kan het agentschap een procedure tot terugvordering van een deel van de uitgekeerde premies opstarten.

6 Welke ontsluitingswerken voor open erfgoed komen in aanmerking voor een erfgoedpremie van 20%?

Voor open erfgoed kan bijkomend een erfgoedpremie van 20% worden toegekend voor beheersmaatregelen, werkzaamheden of diensten gericht op een verbeterde inhoudelijke of fysieke ontsluiting van het goed, op voorwaarde dat ze ook bijdragen aan het behoud of de herwaardering van de erfgoedkenmerken en –elementen. Deze premie kan enkel worden toegekend wanneer:

- de beschermde goederen in kwestie zelf erkend zijn als open erfgoed;
- het gaat om ontsluitingswerken binnen de perimeter van het beschermde goed of erfgoedlandschap.

De volgende ontsluitingswerken komen in aanmerking:

- de fysieke ingrepen die gericht zijn op inhoudelijke of fysieke ontsluiting (bijvoorbeeld hellingen, trappen, liften, paden, parking, ...). Digitale dragers (bijvoorbeeld websites, mediaschermen), evenementen en themajaren komen niet in aanmerking.

- bij elk van de fysieke ingrepen bewijs je dat ze niet opgelegd wordt door of een gevolg is van andere regelgevingen. Zo komen bijvoorbeeld alle posten die horen bij of nodig zijn voor de erkenning als (landelijk) museum niet in aanmerking voor een bijkomende premie.
- voor alle resterende ingrepen bekijk je in hoeverre deze al betaald worden door overheidsbijdragen (ook op Europees niveau). De totale betoelaging mag immers de 100% niet overschrijden ([artikel 11.2.13](#) van het Onroerenderfgoedbesluit).

Het agentschap Onroerend Erfgoed geeft geen ondersteuning aan ingrepen die voortvloeien uit andere regelgeving. We gaan er van uit dat een erkend museum voldoet aan de erkenningsvoorwaarden van het label 'erkend museum' en daarvoor een werkingssubsidie ontvangt:

“Het beheren van cultureel erfgoed is een eerste voorwaarde voor de toekenning van het label. Het beheren alleen is echter niet genoeg. Cultureel erfgoed wordt niet bewaard om te verstoffen, ver- of opgeborgen te blijven maar net omdat het een waarde heeft voor de gemeenschap. De organisatie moet het cultureel erfgoed inzetten, tonen, ter beschikking stellen, presenteren, ... en dit niet zomaar, maar wetenschappelijk/methodologisch onderbouwd. De museologie, de archivaliek en het hedendaagse documentenbeheer en de informatie- en bibliotheekwetenschap vormen hiervoor de basis. De volledige werking vatten we samen in vier basisfuncties: de verzamelfunctie; de behoud- en beheerfunctie; de onderzoeksfunctie; de publieksgerichte functie.”

Bij een erkend museum veronderstellen we dus dat het 'open' van open erfgoed voldaan is en dat er geen nood is aan een bijkomende premie. Op basis van [artikel 11.2.4](#) van het Onroerenderfgoedbesluit stellen we dat een erkenning als museum verwachtingen inhoudt die voortvloeien uit andere regelgeving, en dat enkel ingrepen worden betaald die essentieel zijn voor het behoud van de erfgoedkenmerken en –elementen. Voor gewone restauratie- en onderhoudsingrepen is het eenvoudig om daaraan te voldoen. Voor ontsluitingsingrepen moet je aantonen dat deze niet voortvloeien uit functionaliteiten die van een erkend museum worden verwacht, dat ze dus vooral in functie staan van het vrijwaren van de erfgoedkenmerken of –elementen.

6 CONTACTGEGEVENS

Ben je van plan om een beheersplan en een dossier voor een aanvraag voor open erfgoed op te maken, neem dan tijdig contact op met een erfgoedconsulent van het agentschap Onroerend Erfgoed. Je contacteert daarvoor de [provinciale dienst van het agentschap](#). Indien nodig kan de erfgoedconsulent jouw dossier intern voorleggen voor een voorbespreking.

